

Kubiatowski, Jerzy

"Poczet wielkich elektryków", Stefan Weinfeld, Warszawa 1968 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 15/2, 367-368

1970

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Stefan Weinfeld, *Poczet wielkich elektryków*. Instytut Wydawniczy „Nasza Księgarnia”, Warszawa 1968, ss. 219.

W serii *Pocztów wielkich ludzi nauki i techniki*¹ ukazała się książka zawierająca życiorysy wielkich elektryków, napisana przez inż. S. Weinfeld, znanego popularyzatora rozwoju i historii techniki, autora wielu książek i artykułów na te tematy. Książka, stanowiąca pewnego rodzaju słownik biograficzny, składa się z 65 sylwetek ludzi, którzy osiągnięciami, odkryciami i wynalazkami przyczynili się wybitnie do rozwoju nauki i techniki elektrycznej od zarania dziejów do dzisiaj. Większość ujętych w postaci notatek biograficznych życiorysów zaopatrzone w podobny rysunkowy opiswanej osoby, a czasem zilustrowano schematycznymi rysunkami jej ważniejszych osiągnięć. Biogramy uszeregowano w kolejności chronologicznej: Tales, Gilbert, Guericke, Musschenbroek, Franklin, Fourcroy, Coulomb, Galvani, Volta, Osiński, Davy, Oersted, Ampère, Ohm, Faraday, Lenz, Kirchhoff, Gauss, Szylling, Henry, Jacobi, Morse, Wheatstone, Hughes, Thomson (Kelvin), Leclanché, Brett, Field, Reis, Bell, Gramme, Siemens, Jabłoczkow, Czikołew, Edison, Deprez, Tesla, Westinghouse, Doliwo-Dobrowolski, Duchenne, du Bois-Reymond, d'Arsonval, Cybulski, Plücker, Roentgen, Pupin, Ochorowicz, Maxwell, Hertz, Heaviside, Popow, Marconi, Biernacki, Braun, Millikan, Fleming, de Forest, Nipkow, Baird, Drewnowski Mościcki, Podoski, Boncz-Brujewicz, Joffe, Appleton.

W porównaniu z podobnymi publikacjami zagranicznymi książka S. Weinfeld obejmuje większą liczbę biogramów². W tego rodzaju wydawnictwach encyklopedyczno-słownikowych trudny i dyskusyjny jest z reguły wybór najbardziej właściwych haseł. Z tego zadania autor wywiązał się na ogół bardzo dobrze, zamieścił bowiem w książce sylwetki niemal wszystkich wybitnych luminarzy nauki o elektryczności i elektrotechniki. Wprawdzie nie wszystkie włączone do zbioru osoby były, ściśle biorąc, tylko elektrykami, gdyż wiele z nich zajmowało się także albo nawet głównie innymi dziedzinami wiedzy (szczególnie fizyką i chemią³), jednakże ich czołowe i nowatorskie osiągnięcia w dziedzinie elektryczności upoważniają do zaliczenia ich w *Poczet wielkich elektryków*.

Wśród zamieszczonych sylwetek są Polacy: Józef Herman Osiński (1738—1802), Napoleon Nikodem Cybulski (1856—1919), Julian Ochorowicz (1850—1917), Wiktor Biernacki (1869—1918), Kazimierz Drewnowski (1881—1952), Ignacy Mościcki (1867—1946) i Roman Podoski (1873—1954) oraz osoby polskiego pochodzenia lub częściowo z Polską związane: Michał Doliwo-Dobrowolski (1862—1919)⁴ i Paul Nipkow (1860—1940)⁵. Szkoda jednak, że autor nie umieścił niesłusznie zapomnianego u nas elektryka gdańskiego Daniela Gralatha (1708—1767) znanego z rozlicznych doświadczeń elektrycznych, a w szczególności z ulepszenia butelki Kleista⁶ (prototypu dzisiaj-

¹ Por. w nrach 1/1968 (ss. 143—144) i 3/1969 (ss. 541—544) „Kwartalnika” recenzje *Pocztów*: inżynierów lądowych i wodnych, medyków, podróżników.

² Por. np.: D. Petrović, *Istorija elektriciteta kroz portrete*. Beograd 1958 (50 biogramów); S. Bokšan, *Istorija elektrotehnike*. Beograd 1952 (42 biogramy).

³ Por. np. inne pozycje tejże serii: A. Sękowska, S. Sękowski, *Poczet wielkich chemików*. Warszawa 1963; R. Sobiesiak, *Poczet wielkich fizyków*. Warszawa 1969.

⁴ Por.: *Polski słownik biograficzny*. T. 5. Kraków 1939, ss. 255—256; O. N. Wiesiejowski, *Doliwo-Dobrowolski 1862—1919*. Moskwa 1963.

⁵ Paul Nipkow urodził się w Lęborku jako syn Niemca i Polki, Teresy Magdałińskiej; por.: B. Drewniak, *Kultura w cieniu swastyki*. Poznań 1969, s. 254; *Degeners Wer ist's?* Wyd. 10. Berlin 1935, s. 1145. Por. także w nrze 3/1958 „Kwartalnika” (ss. 439—443) artykuł T. Staniiewskiego *O pochodzeniu i przynależności narodowej Paula Nipkova*.

⁶ Por.: w nrze 4/1965 (ss. 673—675) „Kwartalnika” informację *Niesłusznie zapomniany gdański pionier nauki o elektryczności z XVIII w.*; a także życiorysy w *Polskim słowniku biograficznym* (T. 8. Wrocław—Warszawa—Kraków 1960, ss. 535—536) i w „Przeglądzie Elektrotechnicznym”, nr 12/1967, s. 558.

szego kondensatora), dokonanego niezależnie od przeprowadzonych prawie w tym samym czasie w Lejdzie doświadczeń Musschenbroeka.

Książka, napisana w sposób popularny, przeznaczona jest głównie dla szerokich kręgów młodzieży interesującej się dziejami elektrotechniki. Jej zaletą jest bieżąca narracja oraz syntetyczne przedstawienie głównych kierunków działalności i zasług prezentowanych ludzi. W tym ujęciu i w tym zakresie książka nie ma konkurenta w literaturze polskiej.

Praca S. Weinfeldta nasunęła jednak pewne uwagi natury porządkowej i wydawniczej. Tak np. niezrozumiałym jest brak podobizn rysunkowych niektórych osób (np. Bairda, Biernackiego, Podoskiego) oraz brak indeksu osób wymienionych w tekście. W tego typu wydawnictwie pożądana też byłaby tablica chronologiczna odkryć i wynalazków⁷. Pewne refleksje budzi niejednorodność brzmienia i pisowni niektórych imion i nazwisk w stosunku do form przyjętych w rozpowszechnionej literaturze. Tak np. obok brzmienia: Heinrich Friedrich Emil Lenz należało podać: Emilij Christianowicz Lenc, obok: Moritz Hermann Jacobi — Boris Siemienowicz Jakobi, a obok: Michael Idvorsky Pupin — Mihajlo Idvorski Pupin. Omyłkowo rozwinięto skrót AEG (s. 133): zamiast Allgemeine Elektrische Gesellschaft powinno być Allgemeine Elektrizitäts Gesellschaft.

Jerzy Kubiawski

Jerzy Dobrzycki i Leszek Hajdukiewicz, *Mikołaj Kopernik*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 14. Warszawa—Wrocław—Kraków 1968, ss. 3—16.

Napisanie artykułu biograficznego o postaci dobrze znanej i sławnej, opracowywanej przez wielu uczonych, jest rzeczą trudną. Genialność Kopernika narzucała się od kilku setek lat badaczom piszącym jego bibliografię i literatura, która do tej pory narosła, jest naprawdę ogromna. Albo więc trzeba napisać krótką wzmiankę, albo spróbować dać zarys obecnego stanu badań. Autorzy artykułu obrali tę drugą drogę.

Stanęły przed nimi liczne trudności: np. jak ująć zagadnienia sporne a dotychczas niezupełnie oświetlone, oraz jak potraktować bibliografię, która może być podana tylko w wyborze, dla zasygnalizowania czytelnikowi, gdzie może zdobyć wstępne wiadomości o interesujących go problemach.

Kwestie sporne nie mogą być w artykule *Słownika* przedmiotem dyskusji ani krytycznych uwag, gdyż mija się to z założeniami wydawnictwa. Z drugiej strony, czytelnik może odczuć niedosyt, jeżeli nie uzyska informacji, na czym polega spór i kto reprezentuje sprzeczne stanowisko. Jeszcze trudniejszy jest wybór danych bibliograficznych. Należało wskazać podstawową *Bibliografię kopernikowską* Henryka Baranowskiego, a równocześnie przytoczyć główne pozycje przesadzające sprawy sporne lub reprezentujące główne kierunki rozbieżnych interpretacji.

Autorzy artykułu dali dokładny obraz dzisiejszego stanu badań, do którego — od chwili ukazania się artykułu — niewiele można dodać. Podając natomiast zagadnienia sporne, nie uwzględnili głównych kierunków interpretacji i autorów, którzy je reprezentują.

Tak np. sprawa szkoły, do której chodził młody Mikołaj, jest dotąd przedmiotem dyskusji i należało podać nazwiska autorów przy referowanych w biogramie odmiennych poglądach. Nie zasygnalizowano spornej sprawy daty powstania pierwszego zarysu nauki Kopernika.

⁷ Tablica taka (*Przegląd wydarzeń w dziejach inżynierii*) znajduje się np. w pracy: B. Orłowski, *Poczet wielkich inżynierów lądowych i wodnych*. Warszawa 1966, ss. 123—148.